

науки. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. – С. 127 – 135.

5. Громова О. Развитие информационной грамотности учащихся в школьной и детской библиотеке // Библиотека в школе. – 2006. – №17. – С. 42.

6. Дорофеев А. Профессиональная компетентность как показатель качества образования // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 30 – 33.

7. Маланин В.В. Информационные технологии в учебном процессе // Университетское управление: практика и анализ. – 2001. – № 4(19). – С. 18 – 21.

8. Силаева Е.Г. Методологические основы взаимосвязей информационной культуры личности и общества // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее: Международная научная конференция. – Краснодар – Новороссийск, 11 – 16 сентября 1996. – С. 10 – 12.

9. Ярошенко О.Я. Особливості впровадження інформаційних технологій в сучасній вищій школі // Філософські науки. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. – С. 34 – 40.

УДК 37.017.4

Н.Л. Голубкова

Сумський державний

педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ У ШКОЛАХ США У ХХ СТОЛІТТІ

У статті розглядаються специфічні особливості становлення громадянського виховання в американській школі у ХХ столітті, яке є результатом історичного розвитку країни та її цінностей і посідає провідне місце у реформаційних процесах у галузі освіти.

В статье рассматриваются специфические особенности становления гражданского воспитания в американской школе в ХХ веке, которое есть результатом исторического развития страны и её ценностей и занимает ведущее место в реформационных процессах в сфере образования.

The article deals with the specific peculiarities of the formation of civic education in American school in the XX-th century, which is a result of the historic development of the country and its values, and takes the leading place in the reformation processes in the education of the USA.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку країни, коли Україна прагне збудувати правове демократичне суспільство та інтегруватися в європейську та світову спільноту, громадянське виховання стало нагальною потребою для українського суспільства. Реалізувати цю потребу неможливо без активної свідомої участі кожного громадянина, а саме цього ще не вистачає українській державі. У цьому контексті провідним завданням вітчизняних науковців і педагогів-практиків є вивчення досвіду впровадження

громадянського виховання у високорозвинених країнах світу, зокрема у Сполучених Штатах Америки, країні, в якій громадянське виховання займає пріоритетну позицію у шкільництві. За тривалу історію американської школи накопичено значний досвід громадянського виховання, який є дуже важливим для української школи і дає можливість уникнути багатьох помилок у складному процесі виховання та підготовці молоді до соціального життя в умовах демократії.

Аналіз актуальних досліджень. Слід відзначити, що проблеми громадянського виховання в теорії та практиці розвитку системи освіти США висвітлені у працях таких американських науковців: Ч. Бюхмюллер, С. Верба, М. Йатес, Дж. Йоунісс, Ч. Квіглі, К. Кірби, Т. Лікона, Ч. Моуффе, Р. Ніемі, Дж. Патрик, Р. Путнам, С. Стоцкі, К. Фланаган, Л. Шеррод та ін. Проте педагогічні основи теорії та практики громадянського виховання у школах США поки що всебічно не висвітлені у працях вітчизняних дослідників, хоча окремі аспекти вивчення досвіду американської педагогіки та школи були розглянуті у працях Я.М. Бельмаз, О. Войтенка, В.М. Жуковського, А. Ковтонюка, О. Кошолопа, М.Ю. Красовицького, І.О. Радіонової, О. Пометун, Л.П. Пуховської, А.А. Сбруєвої, О.В. Сухомлинської та ін.

Метою статті є визначення специфічних особливостей становлення громадянського виховання в американській школі у ХХ столітті. Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати історичні особливості становлення та розвитку громадянського виховання у школах США у ХХ столітті.
2. Охарактеризувати пріоритетні тенденції становлення та розвитку громадянського виховання в сучасній американській школі.

Виклад основного матеріалу. Для школи США проблема громадянського виховання була і залишається актуальною протягом усієї історії її існування. Ще «батьки-засновники» американської держави глибоко усвідомлювали роль громадянського виховання у становленні демократичної держави. Вони розуміли, що життєдіяльність країни, її майбутнє залежать не тільки від політичних та економічних факторів, але й значною мірою від суспільної активності її громадян. На підтвердження цієї думки процитуємо широковідомий вислів першого американського президента Дж. Вашингтона (1789 – 1797): «Тепер, після проголошення незалежності, найголовнішим

нашим завданням є виховання громадянина» [3, 5].

Томас Джефферсон, видатний політичний діяч, автор Декларації Незалежності США, високоосвічена людина, яка зробила значний внесок у розвиток американської освіти, усвідомлюючи провідну роль школи у становленні демократичної держави, стверджував, що освіта є невід'ємною частиною боротьби за створення суспільства, яке ґрунтується на демократичних принципах, і тільки освічені люди зможуть зрозуміти, як працюють державні установи, контролювати їх діяльність і брати участь у громадському житті [5, 120]. Необхідно відзначити, що, незважаючи на те, що Т. Джефферсон жодного разу не використав термін «громадянське виховання», він був палким прибічником цієї ідеї.

Програма громадянського виховання завжди ґрунтувалася на основних законах США – Декларації Незалежності (1776) та Конституції (1787), в яких і були закладені ідеї демократії та свободи, що становлять основу громадянського суспільства у цій країні. Так, Декларація Незалежності проголошує прагнення американців бути вільними і розвивати таланти, які дані їм Богом. Саме в першому реченні Конституції США визначені цілі, заради яких вона була написана: справедливість, правопорядок, загальна безпека, загальний добробут, благословенна свобода для себе і нащадків.

Отже, на світанку американської демократії особлива роль громадянського виховання вже усвідомлювалася американським суспільством, хоча й на емпіричному рівні.

Великий вплив на визначення завдань громадянського виховання справили ідеї основоположника американського прагматизму Дж. Дьюї, який був переконаний, що «все виховання відбувається через участь особистості у суспільній свідомості нації» [2, 50].

Протягом історії соціально-економічні та політичні зміни у країні та світі ставили перед американською школою певні цілі та завдання в навчанні та вихованні школярів, які відповідали потребам та умовам їх існування. У ХХ столітті громадянське виховання у школах США пройшло три етапи становлення та розвитку:

- 1900 – 1940 роки – епоха прогресивізму;
- 1945 – 1970 роки – період «холодної війни» та протиборства двох політичних систем;

- 1980 роки ХХ – початку ХХІ століття.

На початку ХХ століття розвиток промисловості, підвищення рівня її технічного забезпечення у США змінили характер школи. Країні були потрібні технічно освічені працівники, що й зумовило розширення доступу широких мас населення до середньої освіти. Отже, американська середня школа стає масовим навчальним закладом. Масовий характер середньої школи зумовив необхідність перегляду завдань і цілей середньої освіти.

У 1918 р. комісія Національної асоціації освіти з реорганізації шкільництва сформулювала «Основні принципи середньої освіти». У цьому документі були визначені цілі середньої школи, одна з яких була сформульована так: «Школа повинна навчити учня бути добропорядним громадянином своєї країни» [7, 10].

Комісія приділила велику увагу громадянському вихованню школярів – вихованню активних і надійних захисників американського суспільства, американської демократії. «Учень повинен розуміти, що він разом з усіма відповідає за збереження демократії, і бути переконаним, що сама демократія є тим ідеалом, який створюються ним самим» [7, 22].

30-ті роки ХХ століття в історії США характеризуються великою і тривалою економічною кризою, яка спричинила кризу в політиці, ідеології та освіті. Саме тому необхідно було переглянути цілі середньої школи відповідно до умов існування країни.

У 1938 р. Комісія з визначення шкільної політики, яка була створена Національною асоціацією освіти у 1936 р., видала документ «Цілі освіти в американській демократії», в якому велика увага була знову приділена громадянському вихованню школярів у дусі підтримки ідеалів демократії. У документі були чітко сформульовані завдання виховання «справжніх громадян», які поважають закон і спроможні «неухильно дотримуватися вірності демократичним ідеалам» [1, 8].

У 1944 р. Національною асоціацією директорів середніх шкіл були визначені десять основних обов'язків, притаманних молодим американцям. Було відзначено, що для молоді було дуже важливим навчитися «виконувати обов'язки громадян демократичного суспільства, а саме ретельно та вміло виконувати обов'язки члена громади, громадянина штату і нації» [1, 9]. Таким чином, Національна асоціація директорів більш рішуче, ніж комісія 1938 р., спрямувала

діяльність школи на забезпечення громадянського виховання школярів.

Після запуску Радянським Союзом першого у світі штучного супутника Землі, який розглядався у США як виклик СРСР американській науці, техніці, освіті, як загроза національній безпеці, виникла гостра необхідність у перегляді цілей і завдань освіти та виховання. Американський педагог-дослідник А. Пассоу зазначає: «...Після запуску радянського супутника посипалися напади на американську школу, звинувачували викладачів математики і точних наук, а також вихователів, які потурали появі у країні мрійливих нероб» [10]. Саме в 60-ті роки ХХ ст. великого значення набуває теорія розвитку критичного мислення. У 1961 р. Національна асоціація освіти опублікувала офіційний документ, в якому було визначено головну мету навчання – навчити дитину мислити. Отже, перед середньою школою було поставлено завдання виховання не просто «добропорядного громадянина», який поважає закон і дотримується його, а «активного громадянина», який здатен не тільки аналізувати процеси, що відбуваються в суспільстві, але й брати участь у громадському житті, дбати про загальний добробут нації.

У кінці 60-х років ХХ століття у зв'язку із соціально-економічною нестабільністю у країні, студентськими та учнівськими виступами проти війни у В'єтнамі, боротьбою афро-американського населення за права та свободи знову виникла потреба в посиленні громадянського виховання та соціально-політичної індоктринації молоді.

У 70-ті роки ХХ ст. продовжуються виступи молоді проти війни у В'єтнамі, поглиблюється економічна криза, інфляція, підвищення цін. Американський народ втрачає віру в чинні інститути влади. За цих умов США змушені були переглянути цілі та завдання середньої школи. У країні були проведені численні науково-практичні конференції та форуми, створені національні комісії та комітети з питань цілей та змісту освіти. За фінансової підтримки фонду Ч. Кеттеринга була створена Національна комісія з реформи середньої освіти. У 1973 р. ця комісія опублікувала офіційний звіт «Реформа середньої освіти. Звіт Національної комісії з реформи середньої освіти перед громадськістю та педагогами», в якому були визначені 13 цілей середньої освіти і визначалися стратегічними на найближчі десятиліття, до 2000 р. Серед них чільне місце посідають цілі, зорієнтовані на вдосконалення громадянського виховання школярів, а саме «розуміння громадянської відповідальності, повага до закону та влади, розвиток комунікативних навичок, уміння критично та об'єктивно мислити» [1, 13].

Національна комісія з реформи середньої освіти ставить перед школою завдання допомогти учням усвідомити американську систему правління як найбільш демократичну та озброїти їх знаннями і досвідом, що є необхідними для участі в політичному житті країни. Отже, політико-ідеологічна індоктринація молоді дістала подальшого розвитку, що було дуже важливим, оскільки саме 70-ті роки ХХ ст. характеризуються кризою віри американців у демократію.

У 1976 р. Національна асоціація директорів середніх шкіл і Відомство освіти США, взявши за основу «Основні принципи середньої освіти» (1918), переглянули цілі загальної середньої освіти і сформулювали шість цілей середньої школи. У цьому документі знову наголошувалося на громадянському вихованні, включаючи розвиток соціальної згуртованості [9, 18].

Постала необхідність створення таких програм, які б давали змогу пов'язувати навчання з життям громади, залучати школярів до участі в роботі різноманітних адміністративних, політичних, соціальних інститутів, що сприяло б розвитку громадянської активності в молоді. Суспільство вимагало виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні соціальних, політичних та економічних завдань.

У 80-ті роки ХХ ст. у США спостерігається ситуація, схожа на ту, яка відбувалася в 1957 р., а саме одночасно погіршується стан освіти, виховання та економіки, крім того, виникає небезпека для національної безпеки [10].

У 1983 р. Національна комісія з підвищення якості освіти, яка була створена з ініціативи президента Рональда Рейгана і працювала протягом двох років, опублікувала офіційний урядовий звіт «Нація в небезпеці: необхідність реформи освіти». І назва, і зміст документа шокували американців. Відкрито і різко автори доповіді писали про серйозні недоліки американської освіти, про зниження якості підготовки молоді у школах, яке несе загрозу добробуту нації.

У доповіді не тільки констатувались небезпечні недоліки в освіті, але й були визначені шляхи та засоби їх подолання, були розроблені пропозиції щодо реформи середньої школи. У документі було визначено основне завдання освіти, яке полягало в «забезпеченні процвітання, безпеки та вищості нації» [6].

У 1990 р. Президент Дж. Буш започаткував реформу, яка була сформульована в документі «Америка: 2000», наголосивши на підвищенні якості освіти. Згідно з цим документом школа зобов'язана забезпечити учнів

знаннями високого рівня, які необхідні для виконання ними громадянських обов'язків. Опитування, яке проводилося соціологічним центром Геллапа (1990), засвідчило широку підтримку американцями цілей та розуміння необхідності реформи середньої освіти (88% опитаних респондентів) [12].

На початку 90-х років ХХ ст. з ініціативи Білла Клінтона були розроблені масштабні проекти реформування освітньої системи, а саме, «Цілі 2000: досягнення національних цілей освіти» (1991), «Освіта світового класу» (1993) та ін. У цей період країну знову було втягнуто в широкі публічні дебати щодо якості, змісту та мети освіти. І знову суспільство висловило ідею – виховання повинно стати пріоритетним завданням школи.

На основі вищезгаданих проектів 31 березня 1994 р. Б. Клінтон підписав закон «Цілі 2000: Закон про освіту Америки», який визначив вісім стратегічних цілей розвитку шкільної освіти. Слід відзначити, що одним із завдань, передбачених цим законом, є «...забезпечити розвиток учнів, достатній для виконання громадянських обов'язків, подальшого навчання та ефективного працевлаштування в сучасній національній економіці» [8].

Отже, у країні все більше уваги приділяється виховному спрямуванню навчального процесу. Виховання стає головною функцією діяльності школи. Особливого значення набуває громадянське виховання школярів. Перед школою ставиться завдання озброїти учнів знаннями, уміннями і навичками, які сприятимуть формуванню громадянської самосвідомості та соціальної активності особистості. «Усі учні повинні бути залучені до різноманітних видів діяльності, які сприяють розвиненню громадянських якостей, особистої відповідальності та бажанню служити суспільству ...Всі учні повинні усвідомлювати різноманітність культурної спадщини країни» [13, 11].

У 1996 р. соціологічний центр Геллапа разом із педагогічним товариством Фі Дельта Каппа запропонували американцям перелік цілей середньої освіти, які необхідно було оцінити за такою чотирибальною системою: «дуже важливо», «важливо», «не дуже важливо», «зовсім не важливо». У списку із шести цілей майже 100% визнали «виховання відповідальних громадян» як «дуже важлива» або «важлива» мета [4, 110].

У 2000 р. був підписаний «Указ про громадянську освіту» («Attainment Target and Programmes of Study in Citizenship 2000»), який офіційно закріпив рекомендації щодо змін та запровадження громадянознавства до стандартного навчального плану. Він визначає цілі та обґрунтовує завдання, але не містить

чітких указівок щодо форм і методів викладання громадянознавства, надаючи школам і вчителям достатньо свободи для вибору і творчості. Після появи документа «Указу про громадянську освіту» багато американських педагогів і науковців (В. Галстон, М. Драй, Дж. Патрік, С. Стоцкі, та ін.) розглядали вивчення таких шкільних предметів, як «Громадянознавство» та «Уряд США», як один із напрямів громадянського виховання учнів.

У 2004 р. за підтримки фонду Карнегі (Нью-Йорк) і Центру Інформації та Досліджень Громадянської Освіти було опубліковано доповідь «Громадянська місія шкіл», в якій були визначені завдання громадянського виховання на сучасному етапі розвитку країни, а також рекомендації, щодо поліпшення громадянської освіти і громадянського виховання у школі. У доповіді було відзначено, що «федеральний уряд повинен істотно збільшити фінансування проектів і програм з громадянського виховання у школах; педагогічні коледжі та університети повинні приділити особливу увагу підготовці майбутніх учителів та організувати перепідготовку вчителів початкових і середніх класів, беручи до уваги потребу у подальшому вдосконаленні громадянського виховання школярів» [11, 26].

Висновки. Отже, громадянськість у Сполучених Штатах є головною цінністю, яку виховують протягом життя. Держава залучає великі кошти для того, щоб запровадити та реалізувати програми виховання «здорового» (за термінологією американських науковців) громадянина своєї країни. Ці програми користуються великою підтримкою з боку американського суспільства. Виховання громадян, які підтримують державні інститути і поважають закони держави, стало головною метою американської школи.

Досвід громадянського виховання учнівської молоді у США характеризується насамперед тим, що він сформувався в умовах демократичного устрою, активно функціонуючого громадянського суспільства, де витримали перевірку часом справжні соціальні цінності (стабільність, свобода, права людини, конкуренція) та індивідуально-особистісні (особисте життя, здоров'я, робота, сім'я), засвоєння яких дає змогу громадянину знаходити відносну рівновагу між особистими і суспільними інтересами, зберігаючи при цьому відповідальність перед суспільством.

Грунтовне та системне вивчення офіційних документів освітніх реформ, у тому числі законів про освіту, директивних та нормативних актів уряду США

та звітів комісій з питань освіти («Основні принципи середньої освіти» (1918), «Цілі освіти в американській демократії» (1938), «Реформа середньої освіти. Звіт Національної комісії з реформи середньої освіти перед громадськістю та педагогами» (1973), «Нація в небезпеці: необхідність реформи освіти» (1983), «Америка: 2000» (1990), «Цілі 2000: досягнення національних цілей освіти» (1991), «Освіта світового класу» (1993), «Цілі 2000: Закон про освіту Америки» (1994), «Указ про громадянську освіту» (2000) та ін.), дозволило здійснити аналіз історичних основ становлення та розвитку громадянського виховання у школах США у ХХ столітті, а також дозволило встановити, що громадянське виховання – це складний і багатогранний процес, який є результатом історичного розвитку країни та її цінностей і посідає провідне місце в реформаційних процесах у галузі освіти США.

Уважаємо, що подальше дослідження історії громадянського виховання в американській школі дасть змогу глибше усвідомити аналогічні проблеми української школи та оптимізувати громадянське виховання в нашій країні. Особливо перспективним може бути визначення й аналіз соціально-економічних, політичних, релігійно-ідеологічних та організаційно-педагогічних передумов становлення та розвитку громадянського виховання в американській школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитриев Г.Д. Критический анализ дидактической мысли в США. – М.: Педагогика, 1987. – 104 с.
2. Дьюї Дж. Моє педагогічне кредо / Пер. з англ. В. Коваленко // Шлях освіти. – 1998. – № 1. – С. 50 – 55.
3. Ковтонюк А. Про самоврядування та його місце у громадянській освіті // Використання західного досвіду у шкільній освіті України / Упор. Н.Б. Вяткіна – К.: Абрис, 2002. – С. 5 – 8.
4. Малькова З.А. Американская школа в оценке общественности // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 108 – 111.
5. Плешков В.Н. Томас Джефферсон и становление народного образования в США // Советская педагогика. – 1976. – № 6. – С. 120 – 127.
6. A Nation at Risk: The Imperative for Education Reform. – Washington D.C.: U.S. Department of Education Printing Office, 1983.
7. Cardinal Principles of Secondary Education. – Washington D.C.: U.S. Department of Education Printing Office, 1918. – P. 10, 22.
8. Goals 2000: Educate America Act. – Washington D.C.: U.S. Department of Education Printing Office, 1996. – 132 p.
9. New Dimensions for Educating Youth. A Report on American Secondary Schools. – Washington D.C.: U.S. Department of Education Printing Office, 1976. – P. 18.
10. Passow A.Y. Tackling the Reports of 1980s // Phi Delta Kappan. – 1984. – Vol. 64. – № 10. – P. 674 – 689.
11. Patrick J.J. The civic mission of schools: Key ideas in a research-based report on civic education in the USA // Teacher Librarian. – December, 2004. – Vol. 32, № 2. – P. 26 – 28.

12. Swanson B.B. The National Education Goals: Questions and Answers // ERIC Digest, IN: ACCESS ERIC Rockville MD. – 1991. – ED 334715.

13. The National Education Goals Report. – Washington D.C: U.S. Department of Education Printing Office, 1995. – P. 11.

УДК 615.825+613.955

О.А. Гуменна
Сумський державний
педагогічний університет

ОЗДОРОВЧО-РЕЛАКСАЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розроблена система оптимізації навчально-виховного процесу в інноваційному навчально-виховному закладі. Основна увага приділена обговоренню оздоровчо-релаксаційного заняття, доведена його ефективність.

В статье разработана система оптимизации учебно-воспитательного процесса в инновационном учебно-воспитательном заведении. Основное внимание уделено обговариванию оздоровительно-релаксационного занятия, доказана его эффективность.

In the article the system of optimizing educational process is elaborated. Much attention is paid to the development of healthy-relaxation lessons, which are provided very effective.

Інтегральним показником соціального, економічного, духовного добробуту суспільства є рівень здоров'я населення. Система освіти та виховання дітей і молоді повинна бути могутнім джерелом розвитку здорової нації. Хоча на сьогодні існує близько десяти державних програм спрямованих на пропаганду здорового способу життя, на жаль, за оцінками національних і міжнародних агенцій, стан здоров'я дітей і молоді у країні є критичним [7, 9]. Тому найбільш пріоритетним завданням сучасної науки і освіти є розробка нових і вдосконалення існуючих технологій щодо збереження здоров'я дитини.

Здоров'я дитини можна охарактеризувати як стан її життєдіяльності, що відповідає біологічному віку, гармонійній єдності фізичних та інтелектуальних характеристик, а також адекватному формуванню адаптаційних і компенсаторних можливостей дитячого організму у процесі його росту [8]. Кожен складник здоров'я багатогранний і різнокомпонентний, а також може розвиватися лише завдяки їх органічному поєднанню.

До факторів, що мають негативний вплив на стан здоров'я учнів дослідники найчастіше відносять несприятливі екологічні, соціальні й економічні умови життя, зниження якості освіти, статичний компонент